

Rómába, s 1490-re hívták össze Rómában a nagyszabású „Türkenkonferenz”-et.

Kár, hogy a Szerző nem tudta használni Nicolas Vatín új monográfiáját (*L'ordre de Saint-Jean-de-Jérusalem, l'Empire ottoman et la Méditerranée orientale entre les deus sièges de Rhodes, 1480–1522*, Paris, 1994), amely a Dzem-kérdéshez szolgál érdekes adalékokkal. A német nevek írásában megmutatókozó bizonytalanságok azonban a kiadói szerkesztés hibájaként róhatóak fel.

A Szerző eredményei ismeretében a magyar-török viszonyt a mameluk-török kapcsolatrend-

szer felől is meg lehet közelíteni. A mameluk tartomány bekebelezése a XVI. század elején nem kis mértékben hozzájárult a magyar-török erőviszonyok további, végzetes eltolódásához a török fél javára, s a magyar állam külpolitikai játékkerének beszűküléséhez. Kérdés marad továbbra is, hogy a török–mameluk viszony alakulása valóban annyira meghatározó volt-e az akkori nemzetközi kapcsolatokban, s így a magyar-török viszony alakulásában, miként a Szerző állítja?

Szegzárdy-Csengery Klára

ANDRÉ CORVISIER

LES HUSSARDS ET LA FRANCE

(*Musée de l'Armée–Editions Complexe, Bruxelles, 1993. 253 o.*)

A franciák a hadi eseményekben amúgy sem szűkölködő 1692. esztendőtt többek között huszárságuk születési dátumaként is számon tartják: ebben az évben alakult meg a francia hadtörténelem első huszárezrede, amely ezredtulajdonos parancsnoka után a Corneberg nevet viselte. Igaz, nem lett hosszú életű, mint ahogy az alapítási időrendben ezt követő másik három sem: az 1705-ös Verseilles és a Poldeack (lásd: Mihályi Deák Pál), vagy az 1706-os Saint Geniés, és nem mindenben felelték meg az állandó hadsereg megkívánta követelményeknek sem, mégis – hivatalosan – bennük tisztelhetjük a későbbi évszázadok legendás híri francia könnyűlovasságának előhírnökeit.

A 300. születési évfordulót illik méltóképpen megünnepelni. A franciák pedig szeretnek és tudnak ünnepelni. Igaz ez annak ellenére is, ha évfordulóra tervezett produkciók némelyike, mint pl. az alább méltatandó kötet is, amelynek apropóját épp a huszár-évforduló adta meg, késett egy esztendőtt 1992-höz képest. Nagy malőr persze nem történt, mert a másik évfordulás attrakció, amelyhez tulajdonképpen a kötet is készült, a francia huszárság történetét bemutató reprezentatív kiállítás ugyancsak késett – két évet. Ám tegyük gyorsan hozzá, ez a dupla késedelem cseppet sem kisebbíti egyik opusz értékét sem. A maga nemében mindkettő kitűnő összeállítás. A kötet ráadásul egy színvonalas kiállítás katalógusa is egyben. Követendő példa minden leendő kiállítás elé!

A fentebbiekhez még egy – bár közhelyszertű – megállapítást tehetünk hozzá. Azt, hogy e tá-

jon mindig örömmel fogadnak bármifajta, a huszársággal kapcsolatos idegen nyelven megjelentetett tudományos, vagy ismeretterjesztő produktumot, hiszen az, közvetve, a magyar történelemről is szól. Az öröm pedig akkor igazán felhőtlen, ha bennük a magyarországi kutatók tudományos eredményeit is viszont láthatjuk. Nos, ezzel adós marad az összeállítás, ám talán nemcsak saját hibájából, hiszen amint azt majd látjuk, tiszteletre méltó igyekezettel, bár kívánni valókat is hagyó eredményességgel próbálták meg összeszedni a magyarországi (magyar nyelvű) publikációkat. Talán ha több lenne közöttük a világnyelvek valamelyikén is megjelent opusz... Mindazonáltal nem adható a kötet szerzői számára teljes felmentés, hiszen van – éppen francia nyelven publikált – magyar szakmunka is, főként Zachar József jóvoltából, s azt nem ártott volna legalább a bibliográfiába felvenni!

A kötet megjelentetése mindenekelőtt a francia Hadimúzeumot dicséri; a beköszöntő sorokat az intézmény igazgatója, *Jacques Perot* jegyzi. Mindemellát a kötet spiritus rectora, a Sorbonne nyugalmazott hadtörténésze, a nagy nemzetközi tekintélynek örvendő *André Corvisier* professzor írta a bevezető esszét, amelyben a huszárság előtörténetével foglalkozik és jelentős teret szentel a magyar vonatkozásoknak is, felrajzolja a huszárságnak a francia hadtörténelemben elfoglalt helyét, mintegy keretet adva a követő tanulmányoknak, s egyben méltatva is azokat. A tanulmányok szerzői – *André Bendjebbar, Gérard-Jean Chaduc, Jean*

de Lassale, a párizsi múzeum kiváló munkatársai mellett – a mai francia „huszárkutatók” és hadtörténészek jeles képviselői.

A kötet két részre tagolódik. Az első részbe, amely „A huszárok és a történelem” címet viseli, híven a rendezői elvekhez, a huszárságot hadtörténeti szempontból vizsgáló tanulmányok kerültek. A tanulmányok nem egyenletes színvonalúak. Megtalálható közöttük több, saját műfaja valamennyi klasszikusi módszertani kritériumának megfelelő veretes hadszervezeti értékelés, hadjáratok, csaták felsorolása, de ugyanúgy az új történetírás Franciaországban magas szinten művelt, s ide aktualizált néhány divatos témája is, mint a halál problematikája, vagy éppen az „életről” szóló történetek, például a katonák egzisztenciája, a tisztikar társadalmi összetétele, a házassági szokások, a házasságkötések szabályozottsága. A kötetből nemcsak a múlt tárul elénk, de az olvasó naprakész „huszártörténelmet” is kap, hiszen – amint az széles körökben ismert – ha nem is könnyűlovasként, de a volt huszár-csapattestek máig tartják régi nevüket, hagyományaikat. A második tanulmánycsoport, immár a katalógus-jelleghöz igazodva, a huszárság tárgyi környezetével foglalkozik, benne a fegyverekkel, egyenruhákkal, felszereléssel, jelképekkel. Már az első rápillantásra is feltűnik a kötet gazdag és színvonalas illusztráltsága, amely természetesen elsősorban a katalógus-jellegből fakad, de olvasva az is kiderül, egyáltalán nem öncélú illusztrációkról van szó, hanem a képek szerves egységet képeznek a szöveggel, kiemelik, s gyakran helyettesítik is a leírtakat.

A legtöbb tanulmányt *Gérard-Jean Chaduc* írta a kötethez. Első tanulmánya az ancien régime huszárságával foglalkozik. Nekünk, magyaroknak ezekhez a „francia” huszárokhoz van legtöbb közünk, azon közismert tény okán, hogy közülük nem kevesen hajdani magyarokból kerültek ki. Ekkor alakultak azok az ezredek, a már említett Poldeack mellett a Bercheny, a két Esterházy, a Rattsky és a Polleretzky, amelyek közül három a mai napig is fennáll, s ebből kettő nevében is őrzi az egykori alapítók emlékét. Chaduc számításai szerint az 1693–1789 között számba vett 707 huszártiszt között a magyarok aránya 26%. (A rend kedvéért a többi: 25% elzászi, 18% német, 12% lotharingiai, 9% francia, a maradék 10%-on pedig Európa szinte valamennyi nációja osztozott.) A számbeli magyar fölény egyes időszakokban még ennél is nagyobb, szinte elsőprő volt az egyes ezredek tisztikarában. (Monteil ezred, 1708:65%; Verseilles ezred, 1715:79%; Rattski ezred, 1718:68%.) Chaduc további re-

mek statisztikai táblázatokkal is megörvendeztetni olvasóit, amelyek közül – újszerűségével – az egyik legérdekesebb a huszárok életkorát, fizikai állapotát, testméreteit taglaló táblázat. (A recenzens rezignáltan ehhez azt teheti hozzá, hogy magyar királyi huszárról, e korból, ezt az utóbbi táblázatot soha nem leszünk képesek összeállítani, mivel a mi muzejgyűjteményeink mindezekre nem adnak felvilágosítást. Bár gyaníthatóan ugyanazon adatokat kaphatnánk, mint a francia huszárok esetében.)

Chaduc jegyzi a „Forradalom és a császárság” című tanulmányát is. Módszerében itt is következetes: statisztikai adatok a származásról, életkoráról, fizikai jellemzőkről, de szót ejt az egzisztenciáról, házasságról és – különösen a császár jóvoltából, no és egyéni kvalitásai alapján – igen gyors karriert befutó híres huszárokról is. Ebben a tanulmányban kapott helyet „A halál” című fejezet. Jobbára köztudott, milyen klisék tapadnak a könnyűlovas mentalitásához, s az is tudott a történeti irodalomból, hogy igen magas volt körükben a halálzási arány. Példának Chaduc Lassale személyét és hadi tetteit idézi meg, akit vakmerősége, fanatizmusa okán a huszártiszt archetipusának is tekintenek. S hogy a tanulmány egy összesített adatával zárjuk a sort: a tárgyalta időszakban (25 háborús év) 4175 sebesülést jegyeztek fel a francia huszártisztek körében, ebből több mint 60% közelharcban esett. Ebben persze benne vannak többször sebesültek is, mint például Marbot, aki mint a huszárok egyik leghíresebbike, 40 évig szolgált, 1848-ban vonult nyugállományba, vezérőrnagyként, és egymaga 12 sebesülést „gyűjtött össze”.

André Bendjebbaré a Bourbon restauráció és Lajos Fülöp korának huszárságáról szóló tanulmány szerzője. Szó esik benne a császár híres huszárainak sorsáról, a csapatnem újjászervezésének problémáiról, az új tisztikar kialakításáról, a tisztikar származásáról, társadalmi összetételéről, a nemesség arányáról, a gyakran pikanteriát sem nélkülöző „huszárdinasztiák” kialakulásáról, majd számba veszi a huszároknak a korszak háborúiban játszott szerepét. Bardin tábornokot méltatva, aki nagy részt vállalt a huszárság újjászervezésében, itt már szóba kerül a viaselet is.

Jean Louis Reynaud írta meg a II. köztársaság és a II. császárság huszárságának történetét. A tanulmány felépítése hasonló az előzőhöz, ám itt nagyobb hangsúlyt kapnak az egzisztenciális problémák is. Olvashatunk a huszártisztek járandóságairól, a gyakori helyőrségváltások okozta gondokról, ellátási nehézségekről. Mindez persze arra is jó, hogy kimondassék: a

helytállás, a huszárvirtus még ilyen körülmények között is természetes. Mint tudjuk, ezek az évtizedek sem voltak mentesek nagy csatáktól. A krími háborúban Szevasztopol, Malakov majd a minket is érintő, Solferino, később a távoli Mexikó, majd a porosz háború csatái – mind ismert csatahelyek az egyetemes hadtörténelemben is.

A XIX. század utolsó harmadától íródik a francia huszárság történetének újabb szakasza, amely a korábbiakhoz hasonlóan ugyancsak mozgalmas volt. Csataterék, átszervezések sorozata. Mindjárt Párizs kapitulációját követi az első, amely Gambetta nevéhez fűződik (1871. február 4.), majd Gallifé (1890), Boudierat (1902) kísérletei következtek. 1876-ban jelent meg a franciák új lovassági szabályzata, amit – ezt tudjuk meg a tanulmány szerzőjétől, *Allain Bernède*-től – az Osztrák Magyar Monarchia friss lovassági szabályzata inspirált. Amint közismert az egyetemes hadtörténelemből, a korábban különböző csapatnemekkel, külön harcászati szabályzatokkal rendelkező lovas fegyvernem a XIX. század utolsó harmadától egységesedett. A már csak nevükben és viseletükben különböző csapatnemeknek azonos lett a fegyverzete, felszerelése, kiképzése s ennek nyomán rendeltetése is. Franciaország sajátos katonai adottságai azonban a huszárságra továbbra is speciális feladatokat róttak – különösen a gyarmati területeken. Ezzel függ össze az a tény is, hogy a III. köztársaság 1871–1922 között 8 új huszárezredet állított fel. Ebből öt „régijű” ezred volt, amelyeket még a forradalom után szerveztek meg, s amelyek az I., Császársággal együtt feloszlottak (9–13. sorszámot viselő ezredek). Ehhez jött még a 14. ezred 1893-ban, majd közvetlenül a világháborútól inspirálva a 15–17. hadrendi számúak.

Így érte a „nagy háború” Franciaország huszárságait, akik, miután huszárként is jónéhány hőstettel gyarapították ezredük dicsőségtábláját, súlyos embervesztések után, hasonlóan, mint a többi hadviselő fél lovassága is, gyalogharcosok lettek a lövészárkokban. A háborúban győztes Franciaország a világháborús 17 ezredből a háború utánra összesen négyet hagyott meg: az 1720-as alapítású Bercheny ezredet, az 1735-ös Chamborant-t, az 1764-es, Esterhazyt és az 1783-as Colonel-General ezredet. A 2. világháborúban mind a négy ezred derekasan helytállt, majd a francia haderő szétesésével a huszárok „Reservé générale”-ba helyezték, utolsóként Tarbes-ban a 2. ezred, 1942. november 11-én...

Raymond Boissau tanulmánya szól a huszárnak immár csak tradíciójában számító volt csa-

patnem 2. világháború utáni krónikájáról, számba véve az újra aktivált ezredek részvételét a világháború befejező hadműveleteiben, később az indokínai, majd az észak-afrikai háborúban. Indokínában csak a Bercsényi ezred egy zászlóalja vett részt, Észak-Afrikában azonban ott találjuk az akkor létező régi és új ezredek mindegyikét, s a többség ott is maradt egészen a háború befejezéséig. Az 1962-es nagy hadsereg-reform végleges helyet talált a hadrendben a huszároknak. A Bercsényi László nevét viselő 1. huszárezred „légi szállítási könnyűlovasság”-ként ejtőernyős ezred, s ebben a minőségében a francia haderő egyik legtöbbet foglalkoztatott alakulata az utóbbi évtizedek helyi háborúinak lecsendesítésében. Garnizonja jelenleg a francia huszárközpontnak számító Tarbes-ban, a Pireneusok lábánál van. A 2. ezred (Chamborant) is hasonló rendeltetésű csapat, a gyors reagálású erők kötelékében, az I. Katonai Körzetben. Garnizon: Sourdun. A 3. ezred, amely az alapító után máig az Esterhazy nevet viseli és a megszálló francia csapatok részeként Németországban, Pforzheimben állomásozott, 1990 óta a francia-német közös dandár kötelékébe tartozik. A 8. ezred állomáshelye Altkirsch.

Ma ez a négy ezred őrzi a régi francia huszárvirtust és a huszártradíciókat. Előbbi – ha kellett – tettekkel, mint az Öböl-háborúban, egyes alakulataik pedig ezidőben éppen Boszniában, utóbbi – ünnepi alkalmakkor – külsőségeiben is. Erről Magyarországon is meggyőződhetünk, 1988-ban, Budapesten, a Hősök terein és a Budai Várban, amikor a Bercheny és az Esterhazy ezred zenekari Napóleon kori egyenruhákban fújták a marsot. Éppen az effajta hagyományápoláshoz, a külsőségekhez szolgáltatja a tárgyi környezetet a kötet második része.

Mindjárt az első anyag, *Jean de Lassale* adatgazdag összefoglalása, a jelképekkel foglalkozik. A párizsi Hadimúzeum, s mellette más gyűjtemények is szép számmal őriznek régi zászlókat. Ezeket veszi számba de Lassale, bár szűkszavú kommentárjai inkább a mögöttes történekekről szólnak, s kevésbé magukról a jelképekről, a zászlókon található szimbólumokról. Az olvasónak így hiányérzete is támadhat, ami minden bizonnyal csak a kiállítás megtekintésével csillapulhat(na), bár a mellékelt remek zászlóképek talán enyhítenek valamit a hiányérzeten. Még azt is sajnálhatjuk, hogy irodalmi utalásokkal sem találkozunk, noha bizonyára lett volna arra érdemes cikk, szakmunka a francia zászlóirodalomban, olyan, amely megérdemelte volna, ha nem is lábjegyzetben, de legalább a bibliográfiában való említést.

Annál gazdagabb irodalmat közül a kötet *Michel Petard* cikkéhez, amely az egyenruházatról és a felszerelésről szól. Petard a XVIII–XIX. századi francia uniformistörténet ma élő legnevesebb képviselője. Tanulmányában, amelyben a tárgyi kultúrák tartalmi jellegzetességeiből indul ki, nem egyszerűen történelmi dátumokhoz köti a viselet változásait, hanem azt annak belső törvényszerűségeiből vezeti le. Jelentős teret kapott a huszárvisélet magyar eredete. Petard tisztességgel számba veszi a huszárság magyar nevű ruhadarabjait, s még arra is futja erejéből, hogy némi összehasonlítást tegyen a korabeli európai kortársak vonatkozásában. Bár a „kucsmat” és a „dölmánya” egy egy betűvel láthatóan hosszabbra sikeredett, a többi „egzotikus névvel” nincs probléma. Sok, a viselethez kapcsolódó magyar szó honosodott meg a francia nyelvben, mint a chako, a dolman, a soutache (sűjtás), colback. A cikk bemutatja az egyenruha evolúcióját, annak egyes állomásait, amíg a XIX. század első évtizedeire, díszében, a huszárvisélet a csúcspontjára érkezett. A század második fele már, csakúgy mint más fegyvernemek esetében is, az egyenruha egyszerűsödését mutatja.

Erről a leegyszerűsödött viseletről írta meg tanulmányát *Christain Benoit*. A modern francia huszáregyenruha mintegy másfél évtizedes vajdás után született meg a századelőn, szinte kísértetiesen úgy, mint az Osztrák–Magyar Monarchiában. Az 1900. április 3-i rendelettel még csak a formák egyszerűsödtek és egységesedtek, a színek – véres tapasztalatok után – csak az első világháború alatt. Ekkor lett az egyenruha színe „bleu horizon”, majd a két világháború között „khaki”. A mai egyenruhák már a viselet differenciáltságát hirdetik, amelyek a harcfeladat végrehajtásához igazodnak, s a régi „maszkulin keki és a feminin kék” – amint a színeket a cikk szerzője minősíti – csak parádéra maradnak. A cikk bemutat 10 hivatalosan is rendszeresített ezredjelvényt, rövid jelvénytörténettel kiegészítve. A jelvények színei, motívumai, feliratai a régi hagyományokat szimbolizálják.

Az ezt követő rövid fegyverzet-részt ugyan csak *Chaduc*, a tanulmánykötet fáradhatatlan szürke eminenciása írta meg. Külön szól a szűrő-vágó fegyverekről, a lőfegyverekről és a kimagasló harci tettekért adományozott „kitüntető fegyverekről” (les armes d'honneur). 38 szablya, 6 karabély, 40 kurtály és 2 trombita – ennyi, huszároknak adományozott érdemfegyvert vett számba egy, a cikkben hivatkozott tanulmány.

Nem kevésbé érdekes a huszár lováról és a lőszerszámról szóló rész – *Georges Nebéra-Sartoulet* munkája –, amelyben ismét gazdag, magyar vonatkozású kultúrhistoriai tételekkel találkozunk. A huszár lőszerszámzat sokáig őrizte a magyaros jellegzetességeket, a magyaros díszítéseket. A szerző különösen sokat foglalkozik a félhold alakú nyakdíszsel, amely kifejezetten keleti eredetű, rendeltetésében egyfajta talizmán, s könnyűlovas díszként – véleménye szerint – török párhuzamai vannak, lásd a szpáhik „barakáját”. A cikk precíz módszerességgel veszi vizsgálat alá a számszámzat egyes részeit, egy-egy tételénél bőszéges kultúrtörténeti adatokat is közreadva.

A kötet végén, mintegy levezetés gyanánt ismét csak *Chaduc* következik. Írása a huszárezredek „evolúciójáról” szól, az ezredek alapításáról, feloszlásáról, státusuk, hadrendi beosztásuk változásairól.

A függelékhez – „Híres huszárok” címmel – a legfontosabb életrajzi adatokat feltüntető névregiszter tartozik. A sorban MacMahon, Weygand, Ney, Lyautey, Gallifet – hogy csak a történelmi szerepet is játszó legnevesebbeket említjük – társaságában ott találjuk a leghíresebb francia/magyar huszárokat is, (korántsem a teljes listát!), mint az ezred alapító Bercsényi Lászlót és két utódát, Miklós Ferencet és Ferenc Antal Lászlót, az ugyancsak ezredalapító két Esterházyt: Bálint Józsefet és fiát, Bálint Lászlót, Poldeakot, vagyis (Deák) Nesztorovics Pált, vagy ahogy mi jobban ismerjük: Mihályi Deák Pált, továbbá Rattsky (azaz: Ráttky) Györgyöt és Polleretzky Andrást. Nevének írásmódja alapján e tájról elszármazottnak tekinthetjük Bosnyack François-t is. A függelék része egy rövid s ennél fogva rendkívül elnagyolt kronológia, továbbá egy fejezetekre tagolt bibliográfia és névmutató.

A bibliográfiáról külön kell szólnunk magyar vonatkozása, pontosabban annak felemássága miatt. Noha a felvett anyag szinte kizárólag francia nyelvű, fel-feltűnik pár magyar is közöttük. Az könnyen megállapítható, hogy esetleges volt, melyik hazai kiadvány, vagy magyar szerzőtől származó külföldön megjelent munka került be, s nem is mindig érdemei alapján. Örömmel fedezzük fel a bibliográfiában Vajay Szabolcs, Barcy Zoltán és a Tarbes-i „Vivat Houssar”-ban publikáló Eszláry Károly nevét, vagy a régiek közül Varjú Elemérét, de a recensens megkockáztatja: a fentebbi Úrak, ha már megtiszteltettek a felvétellel, más, e tárgykörben írt munkájukat nagyobb örömmel ajánlották volna, ha teheték volna. Nem is beszélve arról, amit már a bevezetőben is említettünk, hogy nagyon fontos – idegen nyelven is megjelent –

hazai munkák nem is kerültek be ebbe a reprezentatív sorba. Az pedig nyilván a nyomda öröge és az évszázadok óta kísértő „magyar átokra” fogható, hogy Varju kivételével egyetlen nevet sem sikerült hibátlanul leírni, s nemcsak magánhangzóink egzotikus(?) ékezetei miatt.

Bár nyilván nem a hézagos bibliográfiának tulajdonítható, hanem talán egy – némi paradoxonnal élve – „hamis történelmi objektivitásnak”, hogy miközben XVIII. századi adatok sorjáznak, mellettük, a térben való tájékozódást segítő térkép-vázlat inkább félrevezet, amint hogy következetesen a közép-európai államhatárok 1921 utáni állapotát mutatja. Az sem a huszár szakirodalom feladata, hogy eloszlassa azt a nem is ritkán visszaköszönő tévedést, amely a magyarokat összekeveri a szlávokkal. Az viszont már szakirodalmi kérdés, hogy mi a huszár szó pontos etimológiája. Éppen Corvisier foglalkozik ezzel a kérdéssel a Bevezetőben, felsorolva néhány lehetséges variációt, mint a „húsz” számnévből való származtatást, ám nem tudjuk milyen forrásból veszi azt a tételét, hogy

manapság a huszár szót a kuruc szóból vezetnék le. Az persze tény, hogy éppen abban az időben, amikor feltűnnek az első francia huszárok is, az idegen zsoldba állt magyar könnyűlovasokat „ithon maradt” társaik előszeretettel illetik „francia kuruc” vagy „porosz kuruc” megnevezéssel. Tehát inkább szinonimáról, egyidejűségről, semmint előidejűségről van szó a huszár és a kuruc vonatkozásában. Jelenleg a szó eléggé közismert latin/délszláv nyelvi származtatása az elfogadott a hazai történeti irodalomban.

Mіндеzen utóbbiak, mint apró hiányosságok, eltörpülnek e szép kiállítású kötet elvitathatatlan érdemei mellett. A téma iránt érdeklődők hasznos és fontos kézikönyvhöz jutottak a Musée de l'Armée jóvoltából. S ha már e francia vonatkozású érdeklődésünk kielégítést nyert, miért ne lehetnének „telhetetlenek”? Várjuk egy hasonló magyar kötet megjelenését. Talán nem tomyosulnak előtte leküzdhetetlen akadályok.

Ságvári György

H. SZABÓ LAJOS

PÁPA ÉS KÖRNYÉKE 1848–1849

Pápa, 1994. 392 o.

H. Szabó Lajos szép kiállítású, tekintélyes köteté Veszprém megye egy szűkebb körzetének 1848–49-es történetét mutatja be. A munka nem volt előzmények nélkül. A szerző a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár „Jókai Füzetek” sorozatában már közzétett két rövidebb írást. Az egyik Kossuth Lajos pápai díszpolgárságáról szólt, a másik a pápai és Pápa környéki honvédelemképzőket és -sírokat mutatta be.

Ebben a kötetben korábbi munkáit hasznosítva – és részben áttemelve – két nagyobb részben, s ezeken belül több hosszabb-rövidebb fejezetben dolgozta fel Veszprém megye északnyugati részének 1848–49-es történetét. Kutatott a Magyar Országos Levéltárban, a Győr-Sopron-Moson, Vas és Veszprém megyei levéltárakban, a Pápai Református Gyűjteményben, s több könyvtárban. Segítséget kapott Bona Gábor, Hadnagy László és Veress D. Csaba történészekről.

Munkájában két tényező jelentett nagyobb nehézséget. Az egyik az elmúlt század közigazgatási beosztási változásából adódott. A Pápa környékén található falvak jelentős része a múlt században még Vas, Győr, esetleg Zala megyéhez tartozott, így e szűkebb régióra vonatkozó

adatok egy részét csak e megyék levéltáraiból, sajtójából lehetett beszerezni. A másik nehézség a személy- és helynévirásokat jellemző következetlenségekből, a kor szereplőinek névváltoztatásaiból fakadt.

Az első rész kilenc nagyobb fejezetre oszlik. Az első fejezet a Pápan és környékén az önálló magyar bankjegykibocsátás elősegítésére, a honvédsereg felállítására és fenntartására szolgáltató adományok és kölcsönök adatait ismerteti. A szerző községek szerinti bontásban közli az adományozók és adományaik listáit. A 2. fejezet egy ezzel szorosan összefüggő, nem helyi, hanem országos jelentőségű témát dolgoz fel: a Kossuth-bankok megszületésének előzményeit és kibocsátásuk történetét. (Azóta e témával egy újabb, önálló kötetben is foglalkozott). A 3. fejezet a pápai és Pápa környéki nemzetőrség szervezését tárgyalja. Röviden foglalkozik a nemzetőrség összetételével, a zsidók részvételével kapcsolatos konfliktusokkal, az összeírás során jelentkező helyi ellenállási kísérletekkel. Az 57–62. oldalon közli a Pápa környéki nemzetőrség felosztását és tisztikarának névsorát. (Érdemes lenne egyszer a Veszprém megye egészére vonatkozó listát közzétenni). Az ezt